

Psykolog i offentlige etater



Rigmor Mogård

Elisabeth Backe-Hansen

Kolbjørn Aspaas var en av de første psykologene i statlige etater. Han fant psykologien anvendbar i personalarbeid og organisasjonsutvikling lenge før fagfeltet organisasjonspsykologi ble etablert. Dessuten har han en lang historie i tjeneste for Norsk Psykologforening.

Aspaas har vært opptatt av menneskelig kommunikasjon i organisasjoner. Han jobbet med personalsaker lenge før dette ble vanlig for psykologer, og mens det faktisk ble sett skjevt til. Dette er et intervju med mann som uttrykker at han er fornøyd med livet sitt. Han synes han har hatt det bra, fått mange muligheter, og kommet seg gjennom vanskeligheter.

– *Har oppveksten din i Trondheim vært med på bestemme de valgene du har tatt?*

– Jeg hadde en veldig bra oppvekst der. Jeg var det første barnet i min familie, og fikk to yngre søstre. Mor hadde vært i Amerika i sin ungdom, og traff faren min på verdensutstillingen i Oslo i 1914. Han var jernbanemann, sjef for et ekspedisjonskontor i Trondheim, og en ivrig jeger. Begge bestefedrene mine var jernbanefolk. Det er en lang linje med kommunikasjonsfolk i min slekt.

– Jeg gikk på Bispehaugen skole. Vi bodde først på Bakklandet, i et hus som tilhørte besteforeldrene mine. De bodde i første etasje og vi i annen etasje. Bestemoren min var glad i å snakke med meg om sine problemer enda jeg ikke var så gamle gutten. Men der trivdes jeg godt. Om sommeren fant vi alltid på noe som var moro. Jeg kan bare huske at vi hadde det artig, jeg. Foreldrene advarte oss mot å gå i «hestgata», der hestene gikk. Biler fantes nesten ikke. Da jeg var 13 år, kjøpte vi en villa med stor hage i nærheten av lærerhøyskolen.

– På middelskolen gikk jeg sammen med Agnar Mykle. Han var ikke noe kjent den gangen, men skulle jo komme til å bli det. Jeg kjente han godt, og moren min var venner med hans mor. Da jeg var ferdig med middelskolen, ble det litt diskusjon hjemme om hva jeg skulle gjøre videre. Faren min mente jeg kunne begynne på jernbanen. Mor mente at jeg, som hadde gode evner, måtte gå videre. Så begynte jeg på Katedralskolen, der det kostet 35 kroner i måneden å gå. Det var mye den gang, men jeg tenkte ikke så mye over det med pengene. Jeg traff nye venner der. En stund var jeg formann i gymnasiesamfunnet.

Betalt utdanning gjennom Televerket

– *Du gjennomførte den første yrkesutdanningen din før krigen. Hva utdannet du deg til da?*

– Jeg var utdannet som radiotelegrafist akkurat før krigen. Jeg begynte i Televerket i 1935 fordi jeg ville ha en utdanning på Høyskolen og sikker jobb for fremtiden. Det var dårlig med jobber i den tiden. Det var vanskelig å komme inn i Televerket. Utdanningen tok mye lengre tid enn jeg hadde tenkt, nesten tre år. Jeg var så heldig og fikk jobb i Telegrafstyret, først i Trondheim, senere i Oslo. Jeg hadde litt språkkunnskaper, så jeg ble satt til å stille med utenlandske spørsmål. Etter krigen fikk jeg også utenlandssaker fordi hele telefonnettet i Europa skulle bygges opp igjen. Det holdt jeg på med i 3–4 år. Jeg var en av de heldige på den tiden som fikk lov til å reise på tjenestereiser til utlandet.

– *Hva gjorde du under krigen?*



– Under krigen hadde jeg begynt å studere jus, altså ikke psykologi, ved Univertsitetet i Oslo ved siden av jobben. Tyskerne stengte etter hvert universitetet. Jeg var heldigvis ikke der da det skjedde, men det var på hengende håret at jeg ble sendt til Tyskland i 1942. De kom for å hente meg hjemme. Tilfeldigvis så jeg ut gjennom vinduet, og da så jeg det kom en bil med tyskere. Da hadde jeg bare en ting å gjøre, og det var å løpe bakveien.

– *Var det fordi du hadde drevet med noe spesielt, eller bare fordi du var student?*

– Det var nok fordi jeg var student ja. For hadde de visst hva jeg egentlig holdt på med, så hadde jeg nok blitt tatt lenge før. Jeg holdt på med illegalt arbeid i flere år. Et oppdrag var å skaffe nyheter fra England. Et sted i Telegrafstyret hvor jeg var ansatt, var der en radio, og der kunne vi komme om morgenen, og høre på hva som kom. Ganske spennende. Og så var vi ansvarlig for å bringe det videre både skriftlig og muntlig, og det var risikabelt. Vi oppdaget at det måtte være noen angivere i Telegrafstyret, for det var noen av de som arbeidet der som betatt. Det var bare å gå og vente hver dag på å kanskje bli tatt. Men det ble jeg ikke, heldigvis. Og jeg turte jo ikke fortelle hjemme hva jeg holdt på med, da hadde de blitt så redde.

Vi ble på det sterkeste advart av Rommetveit som sa at det finnes ikke en jobb å få

– Da krigen var slutt, ble jeg satt til å vurdere de nazistene i Telegrafverket som hadde gjort noe spesielt. Noen ble avskjediget og noen fikk bøter, så reaksjonene var forskjellige.

Psykologistudiet

– *Men du ønsket noe mer av yrkeslivet ditt. På hvilket tidspunkt begynte du å bli interessert i psykologi?*

– Det traff seg slik at jeg reiste på et kurs på Nansenskolen i begynnelsen av 50-årene, og hvem andre var der og holdt foredrag enn Ragnar Rommetveit. Jeg ble så grepet av det han snakket om, at jeg tenkte at her er det noe for meg. Med en gang jeg kom tilbake til byen begynte jeg å undersøke hvordan jeg skulle få dette til å studere dette nye faget. Så veddet jeg med en kamerat av meg som jeg var sammen med på Lillehammer, at om fire år er jeg ferdig. Han trodde ikke noe på det. Fire år var ikke så lang tid heller, da. Men det var ikke så mye å lese den gangen. Jeg meldte meg på, og vi var vel en 15–16 stykker som skulle begynne å studere psykologi. Vi ble på det sterkeste advart av Rommetveit som sa at det finnes ikke en jobb å få, så dere må bare ta sjansen. Han prøvde å overtale oss til ikke å begynne med studiet. Det har vi hatt mye moro av siden. Jeg begynte høsten 1954, og tok eksamen våren 1958.

– Jeg var ikke ferdig med Televerket på den tiden, for jeg fikk ingen psykologjobb. Jeg fikk heller ikke betalt utdanningen min på noen måte. Jeg måtte passe jobben min, men jeg fikk fri til å gå på forelesninger. Hadde jeg vært borte om formiddagen, måtte jeg ta igjen tiden om ettermiddagen. Det var en grei ordning. Dessuten hadde jeg tre måneders permisjon før avsluttende eksamen. Det var jo eventyrlig å oppleve det. Det må jeg virkelig si. Men det gikk bra.

– På den tiden var jeg rundt 40 år, og hadde familie, så det ble en travel tid. Men det var så artig å holde på med at jeg synes ikke det var noe anstrengende.

– *Rommetveit hadde rett i at det ikke var så lett å få jobb etter studiene?*

– Selv om jeg ikke fikk fast jobb som psykolog, fikk jeg jobb som hjelpelærer ved Universitetet, og var der et par dager i uken (de 34 påfølgende semestre etterpå også!). Jeg var vikar for Sol Seim i flere perioder, og jobbet mye sammen med henne i den tiden. Det var jo ikke noe avgrensede

arbeidsområder egentlig; man måtte undervise i det som man ble pålagt. Jeg husker jeg var så dum å love Finn Tschudi at jeg skulle vikariere i statistikk. Det var et slit, jeg kunne ikke noe statistikk. Men det gikk jo, det og.

– *Du var ikke redd for å bli gående arbeidsledig?*

– Nei, jeg hadde en god stilling i Televerket, jeg, og var jo den første psykologen der, så jeg hadde nok å gjøre. Etter hvert, også før jeg var ferdig, kom jeg over i personalavdelingen og fikk en del oppdrag med testing der. Jeg husker jeg laget en undersøkelse som viste at den metoden de brukte for å ta inn folk i Televerket var aldeles ubrukelig. Det var ikke noen sammenheng mellom de karakterene de hadde fra skolen og det de presterte i Televerket.

– *Fikk du noen gang en psykologstilling i Televerket?*

– Ikke offisielt, men fra 1960 ble jeg forfremmet til kontorsjef da jeg var ferdig med studiet. Jeg var ansatt i Oslo distrikt, og hadde personalansvar for ca. 4000 personer.

Norges Bank

– Jeg begynte i Norges Bank fordi jeg ble tilbudt stilling der, og fikk mye bedre lønn enn jeg hadde i Televerket. Også var jeg litt lei meg, fordi jeg hadde søkt en tilsvarende stilling i Televerket som jeg ikke fikk.

– Det var godt å jobbe i Norges Bank, til tross for at noe av driften der var tungvint. Jeg ble hørt, og kunne komme med forslag som alle syntes var fornuftige. De ble behandlet i direksjonen og gikk som regel gjennom, samme hva det kostet. Det hadde ikke gått i Televerket.

– *Du jobbet i Norges Bank til du var sytti år gammel, og så begynte du med selvstendig praksis. Hva slags oppgaver påtok du deg da?*

Det er viktig at psykologer finner sin plass i bedriftshelsetjenester og arbeider med det psykososiale arbeidsmiljøet

– Da jeg sluttet i Norges Bank, fikk jeg jobber i forskjellige bedrifter som ville ha råd om forskjellige ting. Var først i Statens pensjonskasse. Det ble en videreføring av det jeg hadde arbeidet med, men nå på konsulentbasis.

– *Som personalsjef, følte du noen gang at du som representant for arbeidsgiversiden kom i klemme mellom arbeidsgiver og arbeidstakersiden?*

– Når en har forhandlinger, må en tenke seg vel om hva en kan si og ikke si. Av og til var det vanskelig å få til noe. Det som var fornuftig da, var simpelthen å snakke med motpartens leder, bare vi to, og jeg sa da fra om hvor langt vi kunne gå. Første gangen ble motparten min forskrekket, for han hadde ikke vært med på noe sånt før, men det ble middelet vi brukte for å bli enige innen rimelig tid.

– Jeg har en fordel, og det er at jeg er ganske flink i hoderegning. Hvis en sitter og forhandler om lønninger, og får krav da, kan jeg fort regne ut hva det blir i året av utgifter, og det var et middel som jeg brukte en del. Begge veier.

– *Etter at du sluttet i Norges Bank, arbeidet du som bedriftsrådgiver. Hva synes du er utfordringene for dagens psykologer i forhold til næringslivet?*

– Det er et viktig felt. Når du jobber som konsulent for et større firma som jeg har gjort noen ganger, skal du både tilfredsstille ledelsen og de ansatte. Å få det til krever sitt. Jeg har jobbet mye i forhold til bedriftshelsetjenester, der det er viktig at psykologer finner sin plass og arbeider med det psykososiale arbeidsmiljøet.

– Vi har hørt om psykologer som har latt seg bruke av ledelsen til å være med på å overtale ansatte til organisasjonsendringer og annet som det er motstand mot. Har du hatt slike oppdrag?



– Nei, det har jeg ikke. Det synes jeg ikke går an. Jeg kan diskutere med ledelsen og jeg kan diskutere med de ansatte. Men en må være forholdsvis åpen og ærlig. Det er dumt å lure folk. Du må holde det du lover. Hvis det blir oppdaget at man ikke holder det man lover, er det slutt med tilliten. Det er viktig å opprettholde tillit.

Familieliv

– Du har fire barn fra to ekteskap.

– To ble født under krigen. Da jeg kom hjem sommeren 1939 etter å ha vært borte i 3–4 år, ble jeg gift 23 år gammel med henne som jeg hadde hatt som kjæreste oppe i Trondheim. Men ekteskapet var en feiltakelse. Vi var gift i 18 år. Til slutt gikk det ikke mer, og vi ble skilt i 1959. Det var en vanskelig tid. Jeg var akkurat ferdig psykolog da jeg ble skilt. Senere giftet jeg meg på ny og fikk to barn i 1964 og 1966. Nå har jeg både barnebarn og oldebarn på omtrent samme alder.

– Noen av våre kolleger har fortalt om kultur og atmosfære på 50-tallet, da det begynte å bli litt mindre press på omgangsformer og levemåter, og om psykologer som var litt i forkant med å prøve ut grenser og normer for samliv?

– Ja, mye forandret seg på den tiden. Jeg ble et helt annet menneske. Mykle var en av dem som hadde innflytelse på tidsånden. Han lot seg ikke tvinge av konvensjonene.

– Har du følt at yrkeslivet ditt har medført dilemmaer i forhold til forpliktelser hjemme? Hvordan organiserte dere omsorgen for barna?

– Vi har alltid hatt det slik at moren har vært hjemmeværende. Hun som jeg er gift med nå hadde jobbet i Televerket en ti års tid før vi giftet oss.

Eldre arbeidstakere

– Du presenterte deg en gang etter at du ble pensjonist som almenpraktiserende psykolog med kontor i Kongens gate.

– Det stemmer. Og jeg jobbet hver dag, men ikke full dag, begynte kl. 10.00 kanskje og gikk hjem kl. 15.00. Men jeg har sluttet nå, og har sagt opp kontoret.

– Jeg drev individualterapi, og fikk i hvertfall et godt forhold til klientene mine. De hadde jo problemer som ikke var så lett å løse bestandig. Jeg jobbet også noe med familieterapi, hadde en utdanning innenfor Institutt for aktiv psykoterapi. Og så har jeg drevet en del med hypnose, inspirert av Harald Schjelderup i sin tid. Han hypnotiserte meg en gang, til tross for at jeg prøvde å gjøre motstand.

– Du engasjerte deg i NPF også, til du var langt oppi 70-årene?

– Det som fikk meg til å gå inn i styret i NPF, var at jeg hadde vært organisasjonsmann i mange år før, blant annet i Televerket. Jeg ville gå inn i foreningen og arbeide for at psykologer skulle få bedre lønn. I tillegg var jeg opptatt av å få psykologien anerkjent som fag i enhver bedrift. Da jeg satt som formann, var min nestformann personalsjef i en bedrift. Jeg satt også sammen med Turid Grinde en tid i NPF-styret. Vi hadde styremøter hver uke, og mye viktig ble besluttet da, selv om generalforsamlingen var foreningens høyeste organ. Randi Jerger var foreningens dyktige kontordame, senere kontorsjef, som holdt orden på det meste av sakene vi hadde oppe. Jeg har også sittet i NPFs Osloavdeling i mange år etter at jeg gikk ut av den sentrale organisasjonen.

Kolbjørn Aspaas arbeidet til han var 70 år, men fortsatte i selvstendig praksis inntil han hadde passert 80. Han ble selv en «eldre arbeidstaker», men uten å føle at han var uønsket. Norges Bank hadde ingen egen seniorpolitikk. Mange kjente seg uønsket der når de ble eldre.

– *Hva tenker du ut fra din erfaring om eldre arbeidstakers plass i arbeidslivet?*

– Jeg synes det ble for lite oppmerksomhet på de eldre, de ble ikke behandlet bra nok. Jeg mener at eldre mennesker skal fortsette å arbeide hvis helsa holder og de klarer å utføre sitt arbeid. Jeg begynte i Norsk selskap for aldersforskning i 1966, og der var jeg med i 30 år. Der møtte jeg Eva Beverfeldt, Britt Slagsvold og Svein Olav Daatland, som nå jobber på NOVA. Jeg ble spurt om å sitte i styret. Sol Seim var formann i styret da jeg begynte der. Det var interessant å være med der.

– *Har du opplevd noen motgang i yrkeslivet ditt som psykolog?*

– Nei, jeg kan ikke huske spesiell motgang. Jeg har hatt mange spennende muligheter. Det gledet med meget at jeg ble utnevnt til æresmedlem i NPFs Oslo-avdeling.



KOLBJØRN ASPAAS

- Født i Trondheim i 1916
- Trondheim katedralskole, artium i 1935
- Telegrafverket 1935, Oslo
- «Bedriftsintern» opplæring, radiotelegrafist, ferdig 1938
- Fortsatte i Telegrafstyret i Oslo fra 1939 til 1971
- 1954–1958: Cand. psychol.-studiet
- 1958–1968: Telegrafverket, kontorsjef (administrasjonssjef)
- 1968–1971: Teledirektoratet, kontorsjef (forhandlingssjef)
- 1960–1977: Hjelpelærer på Psykologisk Institutt, UiO
- 1971–1986: Norges Bank, personaldirektør
- 1986–1996: Privat praksis (konsulentbistand til bedrifter, privatpasienter), eget firma
- Psykologforeningen – noen tillitsverv
- Medlem av teamet som standardiserte WAIS for norske forhold
- 1963–1968 Nestleder, senere leder i NPF
- 1965–1968 Leder i SAK (Nordiske psykologers samarbeidskomite)
- 1966–1996 Styremedlem, senere viseformann i Norsk selskap for aldersforskning

UTVALGTE PUBLIKASJONER

Om et organisasjonsutviklingsprosjekt i Norges Bank

What is stress? (ca. 30 sider). Rapport basert på studier med stipendium fra Norges Bank. 1985.

Om stress og burnout (utbrenthet) (notat)

Rapport om utprøving av et testbatteri for utvalg av søkere til høyere teknisk utdanning

Rapport om utprøving av Minnesota Clerical ved utvalg av søkere til Televerkets kurs i teleekspedisjon

Kompendium i psykologi til bruk ved Teleskolen

